№ 28 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 22 (ՄԱՐՏԻ 6) 1878 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 22 (ՄԱՐՏԻ 6) № 28

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

Վաղը, հինգշաբթի օրը, ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ տօնի պատճառով «ՄՇԱԿԻ» համարը չի դուրս գայ։ Իսկ հետևեալ երկու օրերը՝ ուրբաթ և շաբաթ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ օրեր լինելով, նոյնպէս անհնարին կը լինի մեզ հրատարակել մեր թերթերը։ «ՄՇԱԿԻ» հետևեալ համարը, ինչպէս միշտ, կը հրատարակվի ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օրը, փետրվարի 28-ին։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական վերջին անցքերը։ — Ներքին տեսութիւն։ Մի քանի մտածմունքներ։ Ներքին լուրեր։ — Արտաքին տեսութիւն։ Աւստրիա։ Նամակ Թիւրքիայից։ Արտաքին լուրեր։ — Խառն լուրեր։ — «Մշակի» հեռագիրներ։ — Յայտարարութիւններ։ — Տեղեկացոյց։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

—

Խաղաղական պայմանները ստորագրվեցան և ուրեմն վերջ դրվեցաւ քրիստոնեաների ազատման համար արիւնահեղ և վսեմ պատերազմին, որ այդքան թանգագին զոհեր խլեց Ռուսաստանի հպատակ բոլոր ազգերից։ Այդ բոլոր ազգերի ներկայացուցիչներն էլ հաւասար կերպով թափեցին իրանց արիւնը պատերազմական դաշտի վրա։

Խաղաղական պայմանները ստորագրվեցան. այդ բառերը շատ հեշտ է արտասանել։ Բայց եթէ մի հայեացք գցենք մօտիկ անցեալի վրա, եթէ յիշենք մեր կարդացած հեռագիրները այն ժամանակից երբ առաջին անգամ ստորագրվեցան Ադրիանօպոլի մէջ հաշտութեան սկզբնական պայմանները, այն օրից երբ թշնամօթների որոտումը տեղ տուեց դիպլօմատիական յարաբերութիւններին, — կը համոզվենք որ եւրօպական դիպլօմատիայի գործը նոյնքան դժուար էր, որքան դժուար էր ռուսաց Բալկանեան սարերից անցնելը։ Նա իր գործը դիպլօմատիան նոյնքան քաջութեամբ կատարեց, ինչ քաջութեամբ ռուս սօլդատը՝ պատերազմելով մարդկանց և բնութեան դէմ, անցաւ Բալկանեան սարերի շղթան և մի քանի ճակատամարտերում ջարդեց օսմանեան բանակը։

Խաղաղութեան սկզբնական պայմանների ստորագրվելուց յետոյ Անգլեայի կառավարութեան կարգադրութիւնները տեղի էին տալիս մտածելու որ հազիւ ընդմիջված պատերազմը շուտով կը վերանորոգվի աւելի կատաղի և սարսափելի ձևով։

Լօրդ Բիկօնսֆիլդ պահանջեց պարլամենտից արտակարգ կրեդիտ և ստացաւ։ Դիպլօմատիական հեռագիրները անդադար յիշեցնում էին որ Անգլեան ունի իր անբռնաբարելի շահերը արևելքում և որ նա կիմանայ պաշտպանել իր այդ շահերը։ Անգլեական տէրութիւնը անդադար հրամաններ էր ուղարկում իր պատերազմական նաւատորմին և այնպէս էր կարգադրում նրա շարժողութիւնը, որ պարզ երևում էր, թէ նա Ռուսաստանի դէմ թշնամական դիրք է բռնում։ Մի կողմից Անգլեան դրդում էր թիւրքահպատակ հայերին պահանջել իրանց երկրի համար ինքնավարութիւնը հաւասար Թիւրքիայի հպատակ միացած քրիստոնեայ ազգերին, միւս կողմից յայտնում էր թէ նաւատորմի և գործող բանակի հրամանատարները արդէն նշանակված են։ Մէկը միւսին հետևում էին կարգադրութիւններ, որոնց ամբողջ աշխարհը ընդունում էր իբրև պատերազմի առաջաբան և անհանգիստ սրտով սպասում էր այն րոպէին, երբ հազիւ մարած պատերազմի բոցը, նորից աւելի սաստիկ կերպով կը վառվի և այս անգամ կը պատի ամբողջ Եւրօպան։

Լամանշեան նաւատորմը ուղարկվեցաւ Գիբրալտարեան նեղուցը, Միջերկրական ծովի նաւատորմը նոր ոյժեր ստացաւ և նրան հրաման ուղարկվեցաւ մտնել Դարդանէլեան նեղուցը, եթէ հանգամանքները պահանջեն, և վերջապէս այդ նաւատորմը մտաւ Դարդանէլեան նեղուցը, չը նայելով որ Սուլթանը բողոքեց այդ գործողութեան դէմ։ Այդ քայլն անելով Անգլեան ինքն խախտեց 1856 թւականի Փարիզի դաշնագիրը, որի ամենաջերմ պաշտպան նա մինչև այժմ հանդիսանում էր։ Մի կողմից Անգլեան, միւս կողմից Աւստրիայի սպառնալի դիրքը շատ իրաւացի կասկածների տեղի էին տալիս։

Սպասում էին թէ ի՛նչ կասի Գերմանիան իր կանցլերի, իշխան Բիսմարկի բերանով։ Վերջապէս իշխան Բիսմարկն էլ խօսեց գերմանական Ռայխստագի մէջ։ Նորա ճառից յայտնվեցաւ որ Գերմանիան ոչինչ շահեր չունի արևելքում։ Իշխան Բիսմարկ իր հայրենիքի շահերը, ինչպէս միշտ, ամենից բարձր էր դասում և աւելացրեց որ իր գործողութիւնները Գերմանիայի շահերին համեմատ պէտք է լինեն։

Աւստրիական լրագիրները գրում թէ Բիսմարկի ճառը համապատասխանում է Աւստրիայի քաղաքականութեանը, իսկ ռուսաց լրագրութեան մեծ մասը եզրակացրեց այդ ճառից, որ Գերմանիան Ռուսաստանի դաշնակից կը լինի եթէ նորից յայտնվի պատերազմ։

Ֆրանսիա և Իտալիա պատրաստվում էին։ Նրանք էլ սպասում էին թէ ինչ դիրք կը բռնէ Գերմանիան։

Այսպիսի լարված դրութեան մէջ էր Եւրօպան, երբ հասաւ մեզ հեռագիրը, թէ խաղաղութիւնը ստորագրված է։

Մնում է այժմ վճռել Դարդանէլեան նեղուցի խնդիրը լինելու կօնֆերէնցիայում։ Արդեօ՞ք այդ խնդրի լուծումն էլ կարող է սպառնող հետևանքներ ունենալ, արդեօ՞ք Ռուսաստանի և Թիւրքիայի մէջ հաշտութիւն կապվելուց յետոյ Անգլիան կը շարունակէ իր պատերազմական պատրաստութիւնները։

Այդ մեզ ցոյց կը տայ մօտիկ ապագան։

Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔՆԵՐ

—

Կար ժամանակ, երբ մեր լրագրութիւնը բաւականանում էր ներկայացնելով իր ընթերցողներին զանազան հանդէսների նկարագրութիւններ, դամբանական ճառեր, անհամ բանաստեղծութիւններ, որոնցով հարուստ է մեր մանուկ գրականութիւնը։ Հիմա ես ամեն մի այբը բենից ջոկող հայը, ինչպէս ասում են, աշխատում է մի քանի ոտանաւորներով պատշաճ տեղ բռնելու հայ բանաստեղծների շարքում. ոտանաւորներով եմ ասում, որովհետև նրանց պատւելի հեղինակների բոլոր մտաւորական ոյժը գործ է դրած ոտերը յարմարացնելու. թող ընթերցողը մի կուշտ ծաղից, անպատճառ կուշտ ծաղից յետոյ, վերցնէ Սոխակի հատորները և աչքից անցնէ Խաչիկների, Գրիգորեանցների, Բէգպատեանների, Փելայեանցների բթամտութեան արդիւնքները, ես հաւատացած եմ, որ ընթերցողը կը համոզվի իմ խօսքիս ճշմարտութեան մէջ։

Մինչև անգամ հին ուսանողութիւնը խրմորված էր այս սուտ բանաստեղծական ոգով. հայ ուսանողը հրապարակ էր դուրս գալիս միայն ոտանաւորներով. նա գինու բաժակը ձեռին «Հայոց աղջիկներ» էր երգում, մինչդեռ նրա սիրելի հայ աղջիկը ընտանեկան սարկութեան մէջ մեռնում էր, մինչդեռ տղամարդը, ինչպէս արևելեան բռնաւոր, իր ուժեղ ձեռով խեղդում էր և շարունակում է խեղդել բարոյապէս և ֆիզիկապէս այս խեղճ արարածը։ Ո՞րտեղ են այս սուտ բանաստեղծները, մի՞թէ այսպէս շուտ մտաւորապէս ծերացան նրանք։ Գինի ոչնչացնելը, երգ երգելը առաւել հեշտ է, քան նախապաշարմունքների դէմ կռւելը, քան ազգի մտաւորական զարգացման մակերևոյթը բարձրացնելը, քան նրա դրութիւնը նիւթապէս և բարոյապէս բարւոքելը, քան գիտութիւն և ճշմարտութիւն քարոզելը։ Ի՞նչ է անում նոր ուսանողութիւնը, կարելի է նա էլ հիների ճանապարհով է գնում թէ առաւել ստոր դեր է կատարում, այն է բաւականանում է իր նախորդների «Հայոց աղջիկներ» և «Բաժակներ» երգելով։

Մեր գրականութիւնը, եթէ միայն ունենք գրականութիւն, ներկայացնում է հաւաքումն երգարանների, անեկդօտների, վէպերի, շարականների և ճաշոցների։ Տարին տարի գլխից անցնում է, բայց ո՛չ մի կենդանի խօսք, ո՛չ մի թարմ միտք չէ մտնում ժողովրդի մտաւորական շտեմարանը, նախապաշարմունքների մէջ թաղված, էլի նախապաշարմունք են մեզ քարոզում։ Դեռ Էֆրեմվերդին և պղնձէ քաղաքի պատմութիւնը շարունակում են իրանց բթամտացնող դերը կատարել։ Մեր ուսումնարանների անբնական կազմակերպութիւնը քիչ չէ օգնում գրականութեան յետադէմ ուղղութեան։ Ուսումնարաններում մեր գլուխը այնպիսի բաներով են լցնում, որոնք կեանքի մէջ բոլորովին անհարկաւոր են և որոնք մինչև անգամ մեռցնում են մեր բոլոր մտաւորական ընդունակութիւնները։ Գիւղացին ուսումնարանում է իմանում, թէ 4—5 հազար տարի առաջ Նգիպտոսի գլխին ինչ ցաւ ու կրակ թափեց Աստուած Մովսէսի աղօթքով, իսկ նա չը գիտէ որ իրանց գիւղի հիւանդութիւնները առաջ են գալիս խրճիթների խոնաւութենից և աղբի թմբերից, որոնք շարված գիւղի փողոցներում ապականում են օդը, նա չը գիտէ որ այս թմբերը կարող են պարարտացնել նրա սպառված դաշտերը։

Մեր բոլոր ծխական և հոգևոր աւված ուսումնարանները տալիս են մեզ միայն տգէտ տիրացուներ և քահանաներ, կարծես թէ մենք ծնված ենք միայն նրանց կերակրելու համար։ Մինչև երբ պէտք է տևէ այս

անբնական երևոյթը. այն ինչ հոգևոր իշխանութիւնը, որի ձեռքին են ուսումնարանները, պարտաւոր է մարդիկ պատրաստել, որ ժողովրդի մտաւորական և նիւթական ուժերը շատացնեն, որ վերանորոգեն մեր անգոյն կեանքը, որ ժողովուրդը ազատեն ագիտութեան խաւարից։

Մոսկվա. Ն. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ գրում են, փետրվարի 12-ից։ «Ահա ամբողջ մի շաբաթ է, ինչ որ այստեղ ձիւն է գալիս, բայց ժամանակ առ ժամանակ ընդհատվում է և երբեմն ձիւնի տեղ անձրև է գալիս։ Երեկ կէսօրից սկսած մինչև գիշերվայ 12 ժամը անդադար ձիւն էր գալիս, այսօր առաւօտ սաստիկ քամի է փչում։»

—

«Тифл. Вѣстн.» լրագիրը քաղվածք անելով մեր № 23-ի մէջ տպված «Թիւրքիայի հայերի յոյսերը» վերնագրով առաջնորդող յօդուածից հետևեալ նկատողութիւն է անում։ «Մշակին» որ այդքան հոգում է Թիւրքիայի հայերի մասին, որոնք առհասարակ չեն կամենում, ինչպէս երևում է, սթափել իրանցից թիւրքաց լուծը, աւելորդ չէ յիշեցնել, որ եթէ ազգերի անկախութիւնը յօդուածներով ձեռք բերվէր, էլ ստրկացած ազգեր չէին լինի երկրիս վրա։» Այդ տեսակ նկատողութեանը մենք կը պատասխանենք միայն մի հարց իշխան Բեբութօվին առաջարկելով՝ միթէ նա կարծում է որ յօդուածներով նոյնպէս կարելի է, օրինակ, արդարութիւն մտցնել հասարակութեան մէջ, վերցնել հասարակութեան միջից զեղծումները և այլն։ Եթէ նա այդ չէ կարծում, մենք զարմանում ենք թէ նա շարունակում է իր լրագիրը հրատարակել.

—

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, որ անցեալ օրերում մի վրացի կին սպանել է իր ամուսնուն այն մարդու օգնութեամբ, որ վաղուց նրան սիրելիս է եղել և որին խոստացած է եղել պսակվել նրա հետ։ Երկուսին միասին կալանաւորել են, իսկ մարդը հիւանդացել է և մեռել, Այժմ հիւանդանոցում պէտք է հետազօտեն դրա յանկարծ մեռնելու պատճառը իմանալու համար։

—

Մեզ պատմում են, որ Բօրչալուի մի թուրք, ԱՐԽԼՈՒ գիւղից, երբ լսել է թէ Մուխթար-փաշան պէտք է արշաւէ դէպի մեր կողմերը, նա իր բոլոր երեղէնները պահելուց յետոյ, մի պատի մէջ թագցրել է իր 5 հազար րուբլի չափ փող, բոլոր հարիւր մանէթանոցներ և ցեխով ծածկել է։ Բայց երբ իմացել է թէ Մուխթար-փաշային վաղուց մեր զօրքերը փախցրել են սահմանից շատ հեռու, նա կրկին բաց է արել այդ պատի ծակը ու փողերը հանել։ Ինչպէս զարմացել է խեղճ գիւղացին տեսնելով որ մկները փողերը կրծել են։ Ասում են, որ նա այդ թղթադրամը բերել է Թիֆլիս և շատ պակաս գնով է ծախել։

—

Ինչպէս յայտնի է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ շատերին կալանաւորեցին չինծու թղթադրամի համար։ Այժմս մեզ հաղորդում են, թէ մի անձն, որ Թիֆլիսի Կուկիա անուանված թաղումն է բնակվում, վաղուց այդ գործով է պարապելիս եղել և թէ շատ մարդկերանց մատնելուց յետոյ գաղտնի պօլիցիային վերջը իրան էլ բռնեցին։—Ինքն չէր կարծում թէ վաղուց գաղտնի պօլիցիան գիտէ, միայն թէ դրան գործիք էր շինել ուրիշներին մատնելու համար։ Դա երբ իմացել է թէ իրան բօպէն հասել է, այնպէս շփոթվել է, որ փոխանակ չինծու փողը այրելու վառարանի մէջ, սխալմամբ այրել է այն մաքուր փողը որ քանի մի բօպէից առաջ ստացել է մի գնողից, իսկ չինծու փողի մի մասը իր կինը թագցրած է ունեցել....

—

Շատ ցաւում ենք որ մեր վերջին մի քանի համարներում սկսել են մտնել մեծ տպագրական սխալներ։ Մեր երկրում եթէ մարդ ուզում է որ բանը օրինաւոր լինի, պէտք է ինքն իր ձեռքով ամեն բան կատարի։ Խմբագիրը այս օրերս հիւանդ էր և տանից չէր դուրս գալիս, ուրեմն տպարանն էլ չէր կարող անցնել։ Օրինակ մեր լրագրի № 27-ի մէջ ներքին լուրերի բաժնում՝ հեռագիր բառը գրված էր հ ե ր ա գ ի ր, փոխանակ հաշտութիւնը ստորագրվեցաւ՝ հաշտութիւնը տ պ ա գ ր վ ե ց ա ւ։ Միայն այն ժամանակ օրինաւոր է լինում համարի սրբագրութիւնը, երբ ինքն խմբագիրը լուսացնում է տպարանում....

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ

—

Աւստրիան աւելի մեծ շահեր ունէ արևելեան հարցի մէջ քան թէ եւրոպական այլ տէրութիւնները։ Բացի Դարդանելեան և Բօսֆորեան նեղուցների հարցից որի մէջ շահ ունեն ընդհանրապէս եւրոպական ամեն մեծ տէրութիւններ, Դունայի հարցը, Թիւրքաց հարկատու իշխանութիւնների անկախութեան հարցը և ապստամբված նահանգների ինքնավարութեան հարցը մասնաւոր կապերով կապված են Աւստրո-Ունգարական տէրութեան շահերի հետ։ Եւրոպական բաժնում ռուս-թիւրքական պատերազմի դաշտը Աւստրիայի դռների առաջ է. ուրեմն դժուար թէ Աւստրիան անտարբեր կերպով տեսնէ իր աչքի առաջ խաղացված պատերազմական տեսարանը։ Ջերնօգօրիան, Ռումինիան և Սերբիան պատերազմից առաջ օսմանեան հպատակներ լինելով, աւստրիական տէրութիւնը այդ կողմից իրան հարևան էր համարում օսմանեան տէրութեան, որից անհանգստութեան պատճառ չունէր. բայց այժմ որ իր մօտ պիտի աւելանան երեք անկախ հարևաններ որոնք թէև փոքր են իրանք, բայց մեծ և հզօր պաշտպաններ ունեն, նրանց հետ յարաբերութեան համար ի հարկէ նոր պայմաններ, նոր դրութիւն կունենայ։

Որովհետև արևելեան հարցը այսպիսի աշխարհագրական պատճառներով շատ մօտենում է աւստրիական շահերին, մի քանիսները վախենում են, որ դրանք այնչափ իրար կը մօտենան որ իրար շփվելով կը վառվեն և թնդանօթների գոռալու ձայնը կը հանեն։ Presse և Tagblatt լրագիրները այն աստիճան առաջ են գնացել այս ենթադրութիւնների մէջ որ հրատարակում են թէ պաշտպանողական և յարձակողական մի դաշնադրութիւն է կապվել Ռուսաստանի և Թիւրքիայի մէջ։ Այդ դաշնադրութիւնը կը լինի ի հարկէ Աւստրիայի և Անգլիայի շահերի դէմ։

Պատերազմի սկզբից մինչև մօտ ժամանակ, Աւստրիան այնչափ անհանգստութիւն ցոյց չէր տալի որչափ այսօր, պատերազմի վերջանալուց յետոյ։ Ուրեմն ինչ է դորա պատճառը։ Այն տէրութիւնը որ պատերազմողների զանազան դրութիւնների մէջ լոկ հանդիսատեսի դեր էր խաղում, մի՞թէ իրաւունք կունենայ, պատերազմի վերջանալուց յետոյ, սոսկալի արիւնհեղութեան շարունակութիւնը պահանջել։ Մի՞թէ գրաֆ Անդրաշին էլ մտածում է, ինչպէս խօսեց անգլիական պարլամենտում մինիստրներից մէկը, թէ երկու պատերազմող տէրութիւնների գործերին միջամտելու և ազդեցութիւն գործելու ժամանակը եկած կը լինի երբ երկուսն էլ պատերազմից յոգնած և դադարած են։ Բայց այդ մտածումը սխալ է. որովհետև Ռուսաստանը ոչ միայն այդ աստիճան յոգնած չէ պատերազմից, այլ նաև համեւրոպական խռովութեան ժամանակ կարող է դաշնակիցներ ունենալ որոնք չեն մասնակցած անցած տարվայ պատերազմին և չեն վատնած իրանց ուժեր։ Մի՞թէ ռուսների Կ. Պօլիս մտնելը անհանգստութիւն է պատճառում Աւստրիային։ Իրաւ է թէ, ինչպէս ասում է Fremdenblatt լրագիրը, Թիւրքիան այժմ Ռուսաստանի պաշտպանութեան ներքև է. ռուսական բանակը գրեթէ տիրած է Կ. Պօլսին, այնպէս որ նա կարող է մինչև անգամ պաշտպանել Կ. Պօլիսը Անգլիայի կամ այլ տէրութեան նաւատորմի դէմ, տ օ ր պ է դ ն ե ր դնելով օսմանեան ջրերի մէջ. բայց Կ. Պօլսի մինչև անգամ ժամանակաւորապէս գրաւումը կարո՞ղ է այնչափ անհանգստութիւն տալ Աւստրիային որ պատերազմ ծագի. դա յանդգնութիւն կը լինէր այժմէն որոշել, քանի որ Ռուսաստանը համաձայնված է կոնֆերենցիայում կամ կոնգրէսում կարգադրել արևելեան հարցի այն կէտերը որոնք վերաբերվում են ընդհանուր եւրոպական շահերին։ Անգլիայի մինիստրներին 6 միլիոնի կրէդիտ է արել պարլամենտը. Աւստրո-Ունգարիան էլ ուզում է ուղարկել իր զօրքերը դէպի սահմանները. բայց այդ ամենը կարող են լինել կոնֆերենցիայում ազդեցութիւն ունենալու պատրաստութիւններ, քան թէ պատերազմի և արիւնհեղութեան, որի հետևանքը ծանր կը լինի և չէ կարելի շատ անգամ ճիշդ նախատեսել։ Պատերազմի բաղդը շատ փոփոխական է, նա որ ուզում է Փարիզից գնալ Բերլին, կը ստիպվի բերլինցուն հիւր ընդունել Փարիզ։

Մենք վաղահաս ենք համարում այն համբաւները որոնք գուշակում են թէ հենց այսօր կամ էգուց պատերազմ կը բացվի Աւստրիայի հետ և մենք աւելի յոյս ունենք որ արևելեան հարցը, այդ գորդեան հանգոյցը, Աղեքսանդր II-ի սրով լուծվելուց յետոյ, կը մնայ նոր դաշնադրութիւններով կապել նրան մի եւրոպական կոնֆերենցիայում կամ կոնգրէսում

Դժբաղդաբար, այդ կոնֆերենցիայի գումարման ուշանալը պատճառ է եղած որ մի քանիսներ կասկածաւոր աչքով են նայում խաղաղութեան վրա։ Բայց այդ ուշանալը իր պատճառներն ունէր. Ռուսաստանի և Թիւրքիայի մէջ խաղաղութիւնը վերջնապէս չը հաստատված, չէր կարելի սկսել կոնֆերենցիան. և այդ խաղաղութեան դաշնագիրը կարելի էր միայն Կ. Պօլսում հաստատել, ռուսական բանակի գէթ մի մասը մնալով այն տեղ։ Հեռագիրը ասում է թէ այդ խաղաղական պայմանագիրը ստորագրվել է Կ. Պօլսում. ուրեմն այժմ հերթը եկած կը լինի կոնֆերենցիայի կամ կոնգրէսի։ Մենք կարծում ենք թէ այս էր պատճառը որ կոնֆերենցիան մինչև այժմ իբրև երկրորդական հարց համարվելով, վերջին որոշումներ չէին տրված նրա մասին։ Հեռագիրը նախ լուր բերեց թէ կոնֆերենցիան կը գումարվի Վիեննայում. բայց որովհետև Աւստրիան իր սեփական գլխաւոր շահեր ունէր արևելեան հարցի մէջ, դեսպանաժողովի նրա մայրաքաղաքի մէջ գումարվելը կարելի չէր։ Յետոյ լուր եկաւ թէ Լօզաննա կը գումարվի. այնուհետև Բադէն-Բադէնի վրա խօսվեցաւ։ Ժողովատեղի վերաբերութեամբ ամեն օր այդպէս փոփոխական լուրեր ստանալուց յետոյ, լսեցինք թէ կոնգրէս պէտք է գումարվի և ոչ թէ կոնֆերենցիա. բայց վերջին հեռագիրներում տեսնվում է որ Անգլիան իր ներկայացուցիչ որոշել է ոչ թէ լորդ Դէրբին, այլ լորդ Լայընսը. ուրեմն ոչ թէ կոնգրէս, այլ կոնֆերենցիա պէտք է լինի։

Հարկաւոր է մի քանի օր էլ սպասել։ Այժմ երբ ռուսները մտել են Կ. Պօլիս, հարցը կը սկսի պարզվել և որոշվել։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կարս, 31 յունվար 1878

«Մշակ» ազգօգուտ լրագրոյդ անցեալ տարւոյ 86 համարն մեր ձեռք անցնելով, կարդացինք պ. Հրանտի գրած «Պատրաստուի՞նք» վերնագրով բանասիրական յօդուածը և այդ առթիւ հետևեալը գրելու ձեռնարկեցինք. զոր իբրև պարագայ նոյն բանասիրականին կուղարկենք ձեզ, հրատարակութիւնն խնդրելով։

Ըստ բանի պ. Հրանտի՝ տարակոյս չկայ որ ներկայ պատերազմէն վերջ դեսպանաժողով պէտք է գումարի ճնշեալ քրիստոնէից ազատութեան խնդիր կարգադրելու համար։

Այդ խնդրոյն առարկայ լինելու են իրաւամբ և հայերը, ճնշեալ քրիստոնեայ ազգերէն մին լինելնուն համար, որք այժմ անզարգացած ազգ մի եղած են, հակառակ իրենց առաջին զարգացման երբ ինքնօրէն կառավարուելու միջոցն ի ձեռին ունէին, զի հայեր հին դարերէ սկսեալ մարդկային ազգի մէջ մի նշանաւոր գերդաստան կը կազմէին և մարդօգուտ ծառայութիւններ կանէին իրենց յատուկ եղած տաղանդով, մինչև ներկայէս 6—8 դար առաջ։ Այնուհետև երբ արաբացոց մարդախողխող աշխարհակալութիւն կը սկսի յառաջանալ և դէպի Հայաստան, ինչպէս և մինչ յԵւրոպա, աշխարհաւեր սրածութիւնք և ասպատակութիւնք կը փոխեն հայոց դրութիւն և վիճակ։ Հայք այն ժամանակ անվերջանալի նեղութիւններէ ստիպեալ կը սկսին մի միայն ապրուստ մտածել և ապրել երկրագործութեամբ և վաճառականութեամբ, սնուցանել միանգամայն և մոլեռանդ մահմետականք, որք վնասակար պատերազմներէ զատ, մարդկային ազգի օգտակար ծառայութիւն մի արած չեն, այն ինչ հայեր շատ հին դարերէն սկսելով, ըստ պիտոյից ժամանակին բարեզարդած են իրենց բնակած տեղեր, աշխարհաշինութեան օրինակ հանդիսանալով։ Արաբացիներէն յառաջ՝ կրակապաշտ պարսիկներ, թաթարներ, արիւնռուշտ լանկթէմուրներ, չինգիսխաններ, քրիստոնէութեան և այլ անհաշտ թշնամիներ Հայաստան քարուքանդ կանէին որոց անյագ սուրերուն հայք բազմաթիւ նահատակներ տուին, քրիստոնէական սուրբ հաւատք անաղարտ պահելու համար որով ք ր ի ս տ ո ն է ա կ ա ն կ ր օ ն ք ի ա ն յ ա ղ թ ե լ ի կ ո թ ո ղ մը հանդիսացան Ասիայի մէջ։

Այժմ ևս կարող են պարծիլ հայք իբրև յառաջադիմութեան և բարեկրթութեան հակամէտ ազգ մը, քանի որ տիրող թիւրք իշխանութենէն առաջ մեք սահմանադրական ազգ եղած եմք որով ինքնավարութեան արժանի և ձեռնհաս զմեզ կառավարելու։

Գիտեմք որ հայն ինքն ըստ ինքեան իր այս նախահոգակ առաջադրութեան կատարումը չէ կարող ձեռք բերել. միջնորդի կը կարօտի և այդ միջնորդականութիւն դեսպանաժողովն պէտք է լինի։

Ուրեմն ժամանակ է. որ հայերը ևս հրապարակ ելնեն պայծառ ապագայի մը դարագլուխ խնդրելու դեսպանաժողովէն. գիտնալով որ ռուսաց բարեգութ կայսրը Թիւրքիայի ճնշեալ քրիստոնէից ազատութիւն տալու խոստմամբ ելաւ պատերազմի դաշտը. ուստի և Աստուած Նորին մարդասիրութեան վերապահած էր զայն (քրիստոնէից ազատութիւն) նուիրագործելու շնորհք որ և յաջողեցուց իսկ։ Եւ Եւրոպան այս խոստումն մեծ ուշադրութեամբ լսեց, քննեց, կշռեց և հաւանութիւն տուաւ. միթէ սլաւեան ցեղի մի ճնշեալ մասին համար էր միայն։ Եւ դեսպանաժողովն այդպէս արդարութեան հակառակ պէտք է գործէ։

Եթէ առարկուի թէ սլաւեանք իրենց ազատութեան համար զէնք առին, արիւն թափեցին և նիւթական զոհեր տալով, ազատութիւնը իբրև գին իրենց արեան ծախու առած համարուեցան, կը պատասխանեմք՝ թող քննուի և կը տեսուի որ թէև հայն ակամայ խաղաղութեան մէջ մնացած է, սակայն սլաւեաններէն պակաս արիւն չէ և հայու զոհածն որ զանազան քաղաքներու մէջ միշտ թափած է և կը թափէ յայտնի և գաղտնի ի ձեռն թիւրքաց. նոյնպէս պակաս չեն մեր նիւթական և բարոյական զոհերը, այնպէս որ ապստամբելով պատերազմածի չափ վնասներ ունեցած եմք։ Ուրեմն այդչափ զոհաբերութեան հետ ակամայ և ստիպեալ խաղաղութիւն յարգելով, միթէ հայք ճնշեալ քրիստոնէից կարգէն դուրս պէտք է նետուին և զրկումն կրեն. և միթէ եւրոպական դեսպանաժողովն Ջէյթունցոց, ի մօտ ժամանակս, հայոց ազատութեան համար թափած արիւն պիտի մոռանայ։ Ոչ, այդ արդարութիւն չէ և այդ կերպով Եւրոպան մեղապարտ կը մնայ ապագայ սերունդին առջև։ Միայն թէ մեք, պէտք է որ մեր ազատութեան՝ հետևապէս վերստին զարգացեալ ազգ մը լինելու համար՝ չը դանդաղիմք ներկայանալ դեսպանաժողովին, կանխելով ժամ մը յառաջ և ցոյց տալով մեր իրաւունքներ, անկասկած լինելու եմք որ նորա մէջ չը պիտի գտնուի այնպիսի քրիստոնեայ անդամ որ աննպաստ լեզու գործածէ ի վնաս ճնշեալ քրիստոնեայ հայ ազգի յառաջադիմութեան։ Եւ եթէ գտնուի այնպիսին որ յետադէմ Թիւրքաց տիրապետութիւնը պաշտպանէ և նորա իշխանութեան ներքև գտնուած քրիստոնէից

լուսաւորուիլն և յառաջադիմելն յուսացնել փաստաբանէ, որ ասել է Ղուրանի օրէնքով Աւետարանի աշակերտաց բարեկենցաղութեան առաջնորդէ, յայնժամ մեք հայերս Ղուրանի դաստիարակութեան արդիւնքը, որ մինչև ցայսօր փորձով տեսածեմք (հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր), նոցա առջև պիտի դնեմք։ Նախ՝ խանձոտեալ վանայ աղէտն որ դեռ անցեալ օր տիրող կառավարութեան զօրաց ձեռօք, ամբողջ քրիստոնէից հարստութիւնը մէկ կողմէն հրդեհի տրուեցաւ, միւս կողմէն կողոպտուեցաւ։ Նաև նոյն նահանգի Շատախ, Մոկս, Ռշտունի, Աղբակ, Անձևացի և այլ գաւառաց քրիստոնեայ բնակիչք պիտի ներկայացնեմք որք Թիւրքաց ճնշումէն այնպէս յետադէմ եղած են որ վարքով, լեզուաւ, հագուստով, կենցաղավարութեամբ և այլ հանգամանօք, գրեթէ բնաւ չեն տարբերիր վայրենաբարոյ քրդերէն որ նախատինք կը բերէ քրիստոնէութեան և հայութեան։ Հապա ո՞ւր թողումք Թիւրքաց հարստահարութեան և բարբարոսութեան երեսէն պանդխտութեան գնացող բազմաթիւ վանեցի հայոց, տարին առ նուազ, 2000 զաւակ պակաս ծնանելու կորուստն։ Ասոր նման են և շատ հայ գաւառներ։

Երկրորդ՝ դեսպանաժողովին առջև դնելու եմք և բազմավիշտ Մուշն, իւր ի գերութեան մնացեալ գաւառներով, որք են Սասունք, Մոտկան, Բռնաշէն, Խոյթ և այլն. որոց հայ բնակիչք՝ տեղական Թիւրք պէյերուն խաֆիրներն են, այսինքն ճորտեր 1) որք արքունական տուրքէն զատ՝ տարեկան տուրք կուտան ճորտատէրներուն. ուր հայ գերդաստաններ իրենց զաւակներով, չարժական և անշարժ ստացուածներով, առևտուր կը լինին ճորտատէրներու մէջ. ուր պատարագիչ քահանայն պարտաւորեալ է իւր առած պատարագուց լումայներ բաժնել ճորտատէրներու հետ. ուր հայոց չափահաս օրիորդներ և հարսներ իբրև հարճ, բռնաւոր գերետեարց տան մէջ, ամեն կերպով սպասահարկութիւն կընեն օրն ի բուն, գիշերն ցառաւօտ, հոլանի և կիսամերկ, իրենց կանաչ արև ողբալով, իրենց խաւար աստղն անիծելով։ Ահա Ղուրանի դաստիարակութեան և Թիւրքաց վատչուէր կառավարութեան արդիւնք։

Երրորդ՝ դեսպանաժողովին պէտք է ներկայացունեմք Բղի և Ջարսանճախ և այլ գաւառներ, իրենց հարստահարութեան, բարբարոսութեան, մարդասպանութեան բոլոր պատմութիւններով, զորս արդէն հրատարակեցին ազգային լրագիրներ։

Եթէ այս ամեն չը ներգործեցին ի սիրտ դեսպանաժողովին, ունեմք ներկայացնել Հայաստանի հարստահարութեանց այն ստուար տեղեկագիր զոր Ցաճկաստանի հայոց ազգային կեդրոնական վարչութիւնն վաւերացուց և Բ. Դրան մատոյց և մնաց յուսով Թիւրք կառավարութեան բարեկարգութեանն։ Բայց ի՞նչ ընդունեց պատասխան ի փոխարքայէն. «Կուսակալներէն կը քննեմ և պէտք եղածն կը կարգադրեմ։» Ցակալին պէտք է քննէ և բարեկարգէ։ Ահա և այս ապացոյց է կրկին փորձեալ Թիւրքիայի չը բարեկարգուելուն։

Եւ եթէ մեր այս ամեն փորձառական ապացոյցներ չը զօրեցին նոյն իսկ փորձառեալ դեսպանաժողովին, և ես առջևնին պէտք է դնեմք Ղուրանի մոլեռանդական դաստիարակութեան և այլ աւելի խժդժական արդիւնքներ, այն է պատարագի նշխարն շան բերան նետելն, չունը քահանայի գիրկ տալով եկեղեցւոյ սեղանը հանելն, շատ եկեղեցեաց և գերեզմանոցաց խաչքարերը աղբով պղծելն, Վանայ, Մշոյ, Բաղիշոյ և այլ գաւառներու վանօրէից հարստութիւնը և սրբազան անօթները կողոպտելն։ Ահա Ղուրանի դաստիարակութեան արդիւնք որոյ (Ղուրանի) օրինապահն՝ չէյխ-իւլ-իսլամն՝ դեռ անցեալ օր առ Աստուած կը բարեմաղթէր, նորա սուրբ կամք բռնաբարելով որ քրիստոնէից ստացուածք, արիւն և կեանք մահմետականաց ձեռք մատնէ ի զոհ իւրեանց սուրերուն։

Ի վերայ այսր ամենայնի, կը հարցնեմք դեսպանաժողովին թէ կարելի է համբերել և մնալ Թիւրքիայի բարեկարգուելուն յուսով, երբ հայեր իրենց աչօք կը տեսնեն որ Թիւրքեր կառևանգեն հայ աղջիկներ, կը բռնաբարեն հայ կանայք, բռնութեամբ և զանազան նենգուպատիր միջոցներով կը Թիւրքացնեն հայեր, դատաստանական խնդիրներ խեղաթիւրելու համար քրիստոնէից վկայութիւնք անընդունելի կը համարեն ըստ հրամանի Ղուրանին, իսկ չարաբարոյ քրդաց վկայութիւնք կընդունեն։

Հապա ո՞ւր թողումք ներկայ պատերազմի միջոցին ուրիշ հայ գաւառներու հետ և Կարսայ հայոց մեծամեծ զոհողութիւնները, միլիոններու չափ արժէք ունեցող ձեռնտուութիւնները, փող, ցորեան, գարի, յարդ, սայլ, մորթելու ոչխարներ, տաւարներ և այլ մուպահեայներ (փողով ծախու առնուած բաներ) առանց դրամի տալ ստիպուելով։ Մի միայն Կարսայ Պէնկլի-Ահմէդ գիւղի հայեր հարիւր հազար Թիւրք զօրաց հաց կերցուցին Կարինէն Կարս փոխադրուած միջոցին, զի այդ գիւղ ճանապարհի վրա լինելով (Կարսէն 3 ժամ հեռու է), այդ տեղէն անցան բոլոր Թիւրք զօրաց վաշտեր որոց մի քանին 2 օր և մի քանին 4—5 օր կօթևանէին այդ գեղ, մինչև զօրաց համար բնակարան պատրաստուէր Կարսայ մէջ։ Պէնկլի-Ահմէդ գիւղ ի՞նչ ստացաւ զորա փոխարէն, եթէ ոչ զօրաց և հասարակ Թիւրքաց ձեռօք կողոպտուիլ, սպանվիլ։ Եւ ոչ այդչափ միայն, այլ և մերկացուցին այդ գիւղի եկեղեցին իւր սուրբ սպասներէն, խաչկալը վառեցին, և գրաստներ եկեղեցիին մէջ քարշելով, եկեղեցին պղծեցին։

Իսկ ի Պայազիդ, Թիւրքաց բանակ փոխանակ Թշնամին սպանելու իրեն հպատակ հայեր սուրէ կանցունէ քրիստոնեայ լինելուն համար։ Այս ալ Թիւրքաց մոլեկրօնութեան արդիւնքն է։

Եթէ այս ամեն փաստեր չը ներգործեն դեսպանաժողովին, հայոց ինքնավարութիւն մը շնորհելու համար, այն ժամանակ կը մնայ մեզ վերջնական մի հարցում անել դեսպանաժողովին թէ ի՞նչ է մեր յանցանք որ չեն ուզեր գթալ մեր վրա ուրիշ քրիստոնեայների նման. միթէ դեսպանաժողովը կը պատասխանէ մեզ թէ դուք ալ ապստամբեցէք։

Ա. Վ.

1) Ճորտութեան ընդարձակ նկարագրութիւնը հրատարակուած է «Մասիս» լրագրոյ 1239 թիւ համարով։ Եւ Մշոյ աղէտից նկարագրութեան համար կարդալու է «Արծուիկ Տարօնոյ»ի մէջ հրատարակուած «Մուշ մշաւ, Տարօն տարան» և այլ յօդուածները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Լրագիրները հաղորդում են որ Իտալիայի նոր Թագաւոր Ումբէրտ I ներկայ տարվայ յունվարի 1-ից հրամայել է վերցնել Իտալիայում մահվան պատիժը։

— «Новое Время» լրագիրը հաղորդում է որ լինելու կոնգրէսի մէջ Գերմանիայի ներկայացուցիչը կը լինի ոչ թէ իշխան Բիսմարկ, այլ արտաքին գործերի մինիստր Բիւլօվ։

— Հռօմից հեռագրում են որ Լէօն XIII-որդ պապը դիտաւորութիւն ունի արձակել նախընթաց պապի Թիկնապահ զօրքը և դադարեցնել սուրբ Պետրոսի լումայ անունով ամբողջ կաթոլիկ աշխարհից հաւաքվող եկեղեցական հարկը։

— Ռումինական լրագիրները շատ դժգոհ են որ Ռուսաստանը պահանջում է Ռումինիայից Բեսարաբիայի մի մաս։ Այդ լրագիրներից ոմանք ասում են որ Ռուսաստանը անիրաւ կերպով է վարվում պահանջելով Ռումինիայից նրա երկիրներից մինը, այն ինչ այդ պետութիւնը եկած էր Ռումինիային օգնելու դիտաւորութեամբ և յայտնելով որ չէ կամենում ոչինչ երկիր ստանալ։ «Ռումինիացիները իրանց կողմից արիւն Թափեցին, աւելացնում է ռումինական «Telegraful» լրագիրը և այժմ կիմանանք զէնքը ձեռին պաշտպանել մեր իրաւունքները նոցա դէմ, որոնք կամենում են խլել մեզանից մեր երկիրներից մինը։»

— Ֆրանսիայի կղերական կուսակցութեան մէջ մեծ տարաձայնութիւններ կան։ Մի քանի կղերականներ առաջարկում են կանգնացնել Պիոս IX-որդ պապի յիշատակին մի արձան Փարիզում։ Ֆրանսիական «Monde» լրագիրը հերքում այդ լուրը, ասելով որ Փարիզի արքեպիսկոպոսը և մայրաքաղաքի հոգևորականութիւնը մասնակից չեն այդ դիտաւորութեան մէջ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. դօկտօր Անդրէաս Արծրունի, որ հիւանդութեան պատճառով ստիպվեցաւ առժամանակ Թողնել իր դասախօսութիւնների կարդալը Բերլինի համալսարանում և գտնվում է այժմ Մօնտրէօ, Շվէյցարիայում, գրում է մեզ հետևեալը։ «Նորերումս «Մշակի» մէջ հրատարակված էր, որ ֆրանսիացի նկարիչ պ. Կուրբէ Փարիզ մեռաւ. Դա ճիշդ չէ. նա աքսորված լինելով Ֆրանսիայից, բնակվում էր այստեղից մի ժամ հեռու գտնվող La Tour de Peilz անունանված տեղում, մի քանի րօպէ Vevey (Վըվէ) քաղաքից։ Այս օրերս ես նրա տունը գնացի, բայց նրա ազգականները (հայրը և քոյրը) դեռ ես եկած չը նէիլով, նրա բնակարանը իր բոլոր նկարներով մհրած է և միայն մի քանի օրից յետոյ մատչելի կը լինի հասարակութեանը։ Ինձ աջողվեցաւ տեսնել միայն մի երկու պատկեր, շրջակայ տեսարաններից և երկու կաւեայ կիսարձաններ, որոնցից մինը «Ազատութիւն» է ներկայացնում և նուիրված է Շվէյցարիային ֆրանսիացի նկարչին իր տուած հիւրասիրութեան համար։ Հանգուցեալ նկարիչը 59 տարեկան հասակում մեռաւ և աքսորված լինելով, առաջ բնակվում էր La-Chaux-de-Fond քաղաքում Ժիւրա սարերի մէջ, իսկ յետոյ տեղափոխվեցաւ La Tour de Peilz Ժընեվայի լճակի վրա որտեղ և յանկարծակի վախճանվեցաւ յունվարի 3-ին, ներկայ Թուի։»

***

Փետրվարի 16-ին, ինչպէս հաղորդում է «Кавказъ» լրագիրը, սենատոր Ե. Պ. Ստարիցկու նախագահութեամբ կայացաւ առողջական մասնաժողովի նիստը Թիֆլիսում։ Այդ նիստում վճռվեցան զանազան, ամենահարկաւոր կարգադրութիւններ Թէ Թիֆլիս քաղաքը, Թէ ամբողջ Անդրկովկասը և Թէ վերջապէս Հայաստանի նոր նուաճած երկիրները և մաքրելու առողջացնելու համար։ Թիֆլիսից պէտք է տանել մշակներին դէպի Հայաստան, պէտք է տանել և մի քանի նիւթեր և գործիքներ, պէտք է տանել, օրինակ մեծ քանակութեամբ չը հանգցրած կիր և այլն։ Էրզրումի մօտ ձիւնի տակ պարկած են դեռ մօտ 13,000 չը Թաղված դիակներ, որոնք գարունը գալուն պէս կը վարակեն օդը։

***

Գաղթականների համար հիմնած ԹԻՖԼԻՍԻ մասնաժողովը խնդրում է մեզ հրատարակել մեր Թերթի մէջ «Обзоръ» լրագրին նորա տուած պատասխանը։ Ներկայ համարում տեղ չունենալու պատառով, կը հրատարակենք մի այլ անգամ։

***

Սիամի Թագաւորութեան մէջ մեռաւ սպիտակ փղերից ամենածերը, որին տեղական բնակիչները պաշտում են։ Այս փիղը հարիւր տարուց աւելի ապրեց, որովհետև նա ծնվեցաւ 1870 Թւին։ Հոգեփոխութեան վարդապետութեանը հաւատալով, Սիամի բնակիչները համոզված են որ սպիտակ փղերի նման մեծ կենդանիների մէջ բնակվում է կամ Թագաւորի հոգին կամ աստուածութիւնը, սրա հիման վրա նրանք սպիտակ փղերին Աստուծու պէս են պաշտում։ Իւրաքանչիւր սպիտակ փիղ ունի իր առանձին պալատը, առանձին ոսկեայ ամաններ և Թանկագին քարերով զարդարված ծածկոց։ Իւրաքանչիւր փըղին ծառայում են մի քանի մանդարիններ և կերակրում են նրան քաղցրեղէններով և շաքարով։ Սպիտակ փիղը ծունկ է խոնարհեցնում միայն Սիամի Թագաւորին, բայց այս վերջինն էլ իր կողմից մի և նոյն ձևով է նրան բարևում։ Սպիտակ փղի Թաղումը մեծ հանդէսով կատարվեցաւ։ Հարիւրից աւելի բուդդայական քուրմեր կրօնական ծէսեր էին կատարում, կենդանի մնացած երեք փղերը, փողահարների առաջնորդութեամբ հետևում էին յուղարկաւորութեան, նրանց հետևում էր ժողովրդեան անթիւ բազմութիւնը։ Մենամ գետի ափին Թագաւորը դուրս եկաւ իր սվիտայով յուղարկաւորութեան առաջ և ընդունեց փղի դիակը, որին Թաղելու համար հակառակ ափը տարան։ Մօտ 60,000 լողացող տներ գետի վրա զարդարված էին, դրօշակներով։ Եւ այս բոլորը կատարվում է մեր դարում։

***

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ոչ հեռու մի հայոց գիւղում մի գիւղացու աչքի վրա միշտ խոց էր դուրս գալիս, որին գիւղացիները անուանում են Չրիպիպոզ։ Տեղացի դալլաքներից մին հիւանդին այդ խոցից յաւիտեան ազատելու համար, առաջարկում է պօզով (եղջիւր) արիւն քաշել, կամ ինչպէս ասում են կոտոշ դնել։ Մարդը հնազանդում է դալլաքի խորհրդին, կոտոշը դնում է աչքի վրա, որ սաստիկ ցաւ է զգում... մի քանի րօպէից յետոյ վեր են առնում կոտոշը և տեսնում են որ ո՛չ Թէ միայն ուռոյցքը ոչնչացել է, բայց և աչքը բոլորովին դուրս է Թափվել։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՈՆԴՈՆ, փետրվարի 20 (մարտի 4)։ Հաշտութեան կապելու լուրը այստեղի լրագիրները սառը կերպով ընդունեցին։ «Times» ասում է։ «Սխալ կը լինէր կարծել, որ վըտանգը բոլորովին անցել է։ Ռուսաստանը պէտք է այժմ ընդհատի իր յարաբերութիւնները Եւրոպայի հետ։ Երևի նա չի ուզենայ ընդունել տալ Թիւրքիային այնպիսի պայմաններ, որոնց Անգլիան չէ կարող վաւերացնել։ «Morning Post.», «Standart», «Daily Teleg.» երկիւղով նայում են Արևելեան հարցի ներկայ դրութեան վրա և հարցնում են, Թէ ի՞նչ պէտք է կատարվի այժմ բրիտանական շահերը պահպանելու համար։ «Standart» խորհուրդ է տալիս պաշարել Դարդանէլեան նեղուցը և մտնել Եգիպտոս։ «Daily Teleg.» խորհուրդ է տալիս կառավարութեանը պատրաստվել պատերազմի համար։

ՀՌՕՄ, փետրվարի 19 (մարտի 3)։ Այսօր պապը Թագադրվեց։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, փետրվարի 21 (մարտի 5)։ Խաղաղութեան պայմանների ուրախալի լուրը, որ երեկ յայտնվեց Թնդանօթաձգութեամբ, կայծակի առագութեամբ տարածվեցաւ քաղաքում։ Չը նայելով եղանակի վատութեանը, ամբոխը լցնում էր լուսաւորված փողոցները։ Երբ Թագաւորը եկաւ Ֆրանսիական Թատրոնը, ներկայ եղող հասարակութիւնը նրան մեծ ոգևորութեամբ ընդունեց, ժողովուրդը երկար ժամանակ ուրա էր կանչում։ Ֆրանսիական Թատրոնի ամբողջ խումբը մօտ տաս անգամ երգեց ժողովրդական հիմնը։ Օվացեաները շարունակվում էին մինչև ներկայացման վերջը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, փետրվարի 21 (մարտի 5)։ Այստեղ հրատարակվեցան հետևեալ պաշտօնական հեռագիրները։ Սօֆիայի նահանգապետի պաշտօնակատար Ալբօն փետրվարի 19-ին հեռագրում է պատերազմական մինիստրին. «Սօֆիայի և շրջակաների բնակիչները տեղական եպիսկոպոսի միջնորդութեամբ խնդրում են ձեր գերազանցութիւնը, ներկայացնել Նորին Մեծութեանը նրանց շնորհաւորութիւնը գահակալութեան օրվայ պատճառով և յայտնել բնակիչների անսահման սիրոյ և յաւիտենական երախտագիտութեան զգացմունքը իրանց ազատութեան համար։ «Բաղդաւոր եմ կատարել Սօֆիայի բնակիչների խնդիրքը»։ Այս հեռագրին մինիստրը պատասխանեց. «Կայսրը յանձնեց ինձ յայտնել Սօֆիայի և շրջակաների բնակիչներին իր շնորհակալութիւնը նոցա արած շնորհաւորութեան և յայտնած զգացմունքների համար։ Ստորագրած պայմանները յոյս են տալիս, որ երկրի մէջ կը հաստատվի հանգստութիւն և բարօրութիւն»։ Կ. Պօլսից փետրվարի 19 Սուլթանը հեռագրում է Նորին Կայսերական Մեծութեանը. «Օգուտ եմ քաղում Ձերդ Կայսերական Մեծութեան գահակալութեան օրից, որ շնորհաւորեմ Ձերդ Մեծութիւը և վերանորոգեմ մեր բարեկամական յարաբերութիւնները։» Նոյն օրը Կայսրը պատասխանեց Սուլթանին հետևեալը. «Շնորհակալ եմ ձեր Կայսերական Մեծութիւնից ձեր յայտնած բարի ցանկութիւնների համար։ Ստանալով Ձեր շնորհաւորութիւնը խաղաղական պայմանների ստորագրելու լուրի հետ, ես ուրախութեամբ տեսնում եմ դորա մէջ բաղդաւոր գուշակութիւն մեր մէջ լինելու երկարատև և հաստատ բարեկամակն յարաբերութիւնների։»

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 փետրվարի։ Պետական բանկի $5^{0}/_{0}$ տոմսակը առաջին շրջանի արժէ $95^{5}/_{8}$ ր., երկրորդ $95^{7}/_{8}$ ր., երրորդ $95^{1}/_{4}$ ր., չորրորդ $94^{3}/_{4}$ ր., ներքին առաջին $5^{0}/_{0}$ փոխառութեան տոմսակը արժէ 236 ր., 25 կոպ., երկրորդ 235 ր., 50 կ., արևելեան $93^{1}/_{4}$ ր., պօլուիմպէրիալը գինը 7 րուբլ 51 կօպէկ է։ Տրամադրութիւնը հաստատ է։

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒ

ԺՈՂՈՎՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ՝ ՅԱՆՈՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ, 'Ի ԲԱԳՈՒ, ՎԱՍՆ 1877 ԱՄԻ

№	Մ Ո Ւ Տ Ք	Րուբլ	Կոպ.
1	Առ 1-ն յունվարի 1877 ամի. մնացել էր ընկերապատկան: ա. զուտ գումար . . . . 14,272.65; բ. 45 հատ խաղարկական տոմսակներ առաջին և երկրորդ փոխառութեան որք արժէին . . . 4,702.50	18,976	15
	ՅԸՆԹԱՑՍ 1877 ԱՄԻ ՍՏԱՑԱՒ		
2	32 անփոփոխ անդամային վճարք	3500	»
3	90 տարեկան անդամային վճարք Բագու և Գանձակում .	515	»
4	Ընկերապատկան շօգենաւակից արդիւնք	70	«
5	Շինութեան մի պատվալից վարձ	86	»
6	Տպարանից արդիւնք	153	60
7	Ի պ. պ. Թաղիանցէ և Սարգիսեանցէ ընծայած 10,000 փութ սեավ նաւթից գոյացածն. . . .	1,200	»
8	«Սօուչաստնիկ» անուանեալ նաւթային ընկերութենից ընծայած 5,000 փութ սեավ նաւթից գոյացածն . .	750	»
9	Անփոփոխ անդամ գերազնիւ Անտոն Սօղոմոնեան Ղորղանովից խորհրդարանի այցելութեան ժամանակ ընծայած.	300	»
10	Փոխադարձական դրամանոցում յօգուտ ընկերութեան ժողոված	40	»
11	Ընկերապատկան 45 հատ տոմսակներից կուպօններով տոկոսիւք . . . . . 225 »	609	»
12	Որոնցից և առանձին տոկոսիւք . . . . 384 »		
	Տոկոսիւք զուտ գումարից, այսինքն 14,272.65 համար յընթացս 1877 թւականին	1,947	87
	Գումարն է. .	28,147	62

Ծանօթութիւն։ Անփոփոխ և տարեկան անդամոց անունները իւր ժամանակին կը հրատարակուի առանձին հաշւով ընկերութեան գործունէութեան հետ միասին։

№	Ե Լ Ք	Րուբլ	Կոպ.
1	Զանազան լրագիրների համար ուղարկվեցաւ . . .	40	»
	ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐԴԵԳՐԱՑ ՀԱՄԱՐ		
2	Էջմիածին ուսանող աշակերտին . . . 300 »		
3	Մոսկվա տեխնիկական ուսումնարանում ուսանող Ներսէս Աբելեանցին . . . . . 200 »		
4	» » » Սարգիս Մեհրաբեանցին. . . . . 150 »	1,000	02
5	Թիֆլիսի ռէալնի գիմնազիումում Տասուրեանցին. 120 »		
6	Բագու գիմնազիայում ուսանող աշակերտացն. 111 » 98		
7	Գանձակում ուսանող աշակերտին. . . 28 »		
8	Բագու վարժապետի մօտ ուսանող աշակերտին. 90 » 04		
9	Խորհրդի օրագրութեան համեմատ տուաւ Քիլվարու ուսումնարանին	250	»
10	Օրիորդաց ուսումնարանի վարժապետին ռոճիկ տուած է .	929	54
11	Օրիորդաց ուսումնարանի համար գնեցաւ ձեռագործութեան պատկանեալ զանազան իրեր	126	75
12	Պահապանի վարձն	127	»
13	Վառելափայտի	100	36
14	Գործավարական ծախք և Գրենոց. . . .	95	79
15	Շինութեան կարկատանաց համար խորհրդի օրագրութեան համեմատ	717	55
16	Այրի կնոջ Կիրակոսեանի	120	»
17	Գնեցաւ տպարանի համար նոր տառեր և մանր ծախք եղև	194	35
18	Խաղարկական տոմսակները ապահովացնելու համար. .	31	40
19	Գնեցաւ 12 հատ աթոռներ և նստարաններ . . .	47	25
20	Գանձակու վիճակում պ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեանցը հատուցել է իբրև նպաստ աղքատ գիւղացներին 90 ր. և քաղաքի երկսեռ դպրոցին 180 րուբլ	270	»
	Գումարն է. .	4,050	01
	Հանելով ծախսն մուտքից մնան առ ձեռն պատրաստ զուտ գումար . . . . . 19,395—11; 45 հատ խաղարկական տոմսակներ հաշվելով ամեն մէկն 104 ր. 50—կոպ. . . . . 4,702—50	24,097	61
	Ամենից գումարն է.	28,147	62

Ուղիղ է անդամ և գանձապահ Գրիգոր Թումանեանց

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Յ Ց

ՓԵՏՐՎԱՐԻ 22. ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (փետրվարի 21-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	7	95
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1350	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1180	—
Վիգրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 270—	270	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա.	9	15
Վենայի կուրսը ամէ 121 գլ.	100	—
Դուրեմի բարաթը. . .	5	60
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .		
Փոթի թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօցկու . .	8	—
» միւս տեսակը.	7	70
» չաքարաւաղը.	6	—
» տրանզիտը.	10	—
» մաքուր վճարած	16	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից. . .	8	—
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	—
Բուրդը Թուշի . . .	7	50
» Թարաքամի. .	4	60
Ալիւր Շորագալու . .	2	—
» Երևանի. . . .	—	—
Գարին.	1	70
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	14	—
Մետաքս Նուխվայ. .	170	—
Կախեթունը. . . .	90	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	40	—
Ցրիգոնը (լասը) Ագուլեաց	50	—
Կոֆէն մօկօի. . . .	28	—
» միվանի . . .	—	—
» մարտինիկօյինը	28	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները . . .	1	
Ռուսաստան . .	2	
Աւստրիա . . .	3	
Անգլիա. . . .	4	
Գերմանիա. . .	2	88
Ֆրանսիա . . .	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կօպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ։ Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլ։ Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական։

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան։ Բժշկապետ Անանով։

ՓՈԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փոթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան։ Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գօրի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ.	1. 29	11. 57
Րիօն . . .	6. 47	
Փոթի . . .	9. 40	

	առաւօտ.	
Փոթիից . .	9. 13	
Րիօն . . .	12. 13	
Միխայլօվօ. .	5. 39	1 37
Գօրի. . . .	7. 5	4 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխեթ .	90	68	38
Գօրի. .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ .	5. 22	3. 92	2. 18
Րիօն. . .	9.	6. 75	3. 75
Փոթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7։ Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան։

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր։ Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը։ Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ։ Փոթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր։ Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի։ Բելիկլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կոպ.
Բաց նամակը արժէ .	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան . . .	8
Հնդկաստան . . .	70
Եգիպտոս . . .	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ։

Երկուշաբթի. Վէրմիչէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հ. Սօկօլօվ երեխաների և ներքին հ.։

Երեքշաբթի. Վէրմիչէվ ներքին հ. Բէյխ աչքի հ. Ա. Բախուտօվ, կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան, Բակստ սիֆիլիտական և կաշու հ.

Չորեքշաբթի. Վէրմիչէվ ներքին հ. Դուբէլիր կրծքային և երեխաների հ. Բակստ կրծքային և ջղային Սօկօլօվ վիրաբուժական հ.

Հինգշաբթի. Վէրմիչէվ ներքին հ. Կ. Բախուտօվ, կանանց և ջղային հ. Բակստ վեներական և կաշու հ.

Ուրբաթ. Վէրմիչէվ ներքին հ. Բախուտօվ մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վէրմիչէվ ներքին հ. Դուբէլիր երեխաների և կրծքային հ. Բէյխ աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հ. Սօկօլօվ վիրաբուժական հ.

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԹԻՖԼԻՍ. Արսէն. Ձեր լուրերից շատերը հետաքրքիր են և մենք կը հրատարակենք նրանցից մի քանիսներ ինչպէս և հրատարակած ենք արդէն։

—ԹԻՖԼԻՍ. Ն. Տ. Ղ. Միւս տարի անպատճառ պէտք է իրագործենք։ Դա միակ միջոց է որ հայոց լրագիրը աջողվի։

—ԼԱՑՊՑԻԳ. Ա. Ա. Շատ հաւանեցինք ձեր գրվածքը։ Խընդրում ենք շարունակեցէք։ Համարները ձեզ ուղարկված են։

—ԵՐԵՒԱՆ. Ի. Ս. Այս մի քանի համարներ բաւական վատ են սրբագրված։ Ի՞նչ անենք։ կարդացէք ներկայ համարի ներքին լուրերը։

—ԵՐԵՒԱՆ. Ա. Մ. Դեռ չը կարողացանք տպել ձեր հաղորդած լուրը։

Дозволено Цензурою 21 Февраля 1878 г. Тифлисъ.

Типографія Мартиросіанца.

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ.